

Huumori kukkii vastavuoroisuudessa

Päiväkodin toimintakulttuuri huumorin mahdollistajana ja rajoittajana

Tuula Stenius & Liisa Karlsson

Tarkastelemme päiväkotia ja sen toimintakulttuuria – lasten arkista ympäristöä – huumoria mahdollistavana ja rajoittavana kulttuurisena tilana. Huumori on universaalia inhimillistä toimintaa, jota useimmat ihmiset kohtaavat päivittäin kaikenlaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa yhteyksissä (Martin & Ford 2018). Analysoimme lasten ja aikuisten yhteisiä huumoritilanteita päiväkodissa sekä sitä, millainen päiväkodin toimintakulttuuri mahdollistaa tai rajoittaa yhteisen huumorin rakentumista. Yhteinen huumorikulttuuri lisää ryhmän jäsenten hyvinvointia.

Huumori on inhimillinen ominaisuus, jolla voi eri kulttuureissa olla erilaisia arvoituksia. Kehitys- ja kulttuuripsykologian tutkija Vasudevi Reddy (2019) pitää huumoria yhtenä esimerkkinä kulttuuriprosessista. Hänen mukaansa eri kulttuurit eroavat huumorityylien suhteen, mutta kaikkialla lapsi tavoittelee

huumoriinsa yhteyttä toisiin ihmisiin. Huumori voidaan nähdä erilaisten toimijoiden kohtaauspaikkana, kulttuurisena tilana, jolle voidaan antaa aikaa ja paikka päiväkodin arjessa. Huumoria on tutkittu paljon, mutta pienten lasten huumorin tutkimusta varsinkin Suomessa on edelleen vähän (Puroila, Hohti

& Karlsson 2016). 2000-luvulla kansainvälinen pienten lasten huumoritutkimus on lisääntynyt (mm. Loizou & Recchia 2019; Jennings-Tallant 2019). Hyväntahtoinen huumori on todettu eri kulttuureissa keinoksi viihdyttää muita, ja sillä on yhteys myös hyvinvointiin (Ruch & Heintz 2019). Rod Martin (2011)

määrittelee huumorin viittaavan kaikkeen sellaiseen ihmisten sanomaan tai tekemään, jota pidetään hauskana ja jolla on taipumus saada muut nauramaan. Näin tekevät jopa pienet, alle kolmevuotiaat lapset (Hoicka & Nameera 2012; Loizou 2005; Martin 2011). Lapset käyttävät arjessaan paljon huumoria ja nauravatkin enemmän kuin aikuiset (Hasset & Houlihan 1979; Stenius, Karlsson & Sivenius 2021b). Aikuisilla on kuitenkin valta päättää, milloin ja minkälaista huumoria on sopivaa käyttää (Jennings-Tallant 2019; Stenius, Karlsson & Sivenius 2021a), eikä lasten ja aikuisten huumori aina kohtaa. Esimerkiksi Emilia Stridin ja Asta Cekaiten (2021) pienten lasten naurututkimuksessa huomattiin, että aikuiset eivät ole päiväkodissa aktiivisesti mukana yhteisen naurun tuottamisessa, vaan he ylläpitävät neutraalia tai kieltävää asennetta. Huumori voi kuitenkin mahdollistaa lapsille ja aikuisille yhteisen kohtaamisen tilan, jossa rakennetaan yhteistä kulttuuria (Reddy 2019).

Huumori kehittyy perimän ja ympäristön vuorovaikutuksena sekä kulttuuristen arvostusten ja käytänteiden kautta. Varhaiset vuodet ovat merkittäviä huumorintajun kehitymisessä. Monien tutkijoiden mukaan huumoria opitaan ennen kaikkea käyttämällä sitä lapsen kasvuympäristöissä niin vertaisryhmässä kuin aikuisten kanssa. (Jennings-

Tallant 2019; Loizou 2005; McGhee 2019). Päiväkodeissa kasvatuksesta vastaa varhaiskasvatuksen ammattihenkilöstö. Kutsumme heitä tässä artikkelissa yhteisnimityksellä aikuiset. Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteissa määritellään, että päiväkodin ”toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa” (Opetushallitus 2022, 17). Aikuisten luoma toimintakulttuuri päiväkodissa vaikuttaa siihen, miten lapsiin suhtaudutaan, mutta toisaalta lapset myös rakentavat tätä toimintakulttuuria (Karlsson 2014).

Varhaiskasvatuksen henkilöstön toiminnan taustalla on kunkin oma ja yhteinen lapsikäsitys. Lapsikäsitys on osa ihmiskäsitystä, mutta lapsikäsitäksessä sanaan lapsi sisältyy myös lapsen ja lapsuuden suhde aikuiseen ja aikuisuuteen (Pulkkinen 2022) sekä suhde yhteisöihin. Perinteisen lapsikäsitäksen mukaisesti lasta koulitaan ja opetetaan aikuisuutta ja yhteiskunnan tarpeita varten (Alanen & Karila 2009), kun taas moderni lapsikäsitäys tuo esiin aktiivisen, itseään toteuttavan ja yhdessä toimivan lapsen, jolla on myös aikuisille jotain annettavaa (Hohti & Karlsson 2014).

Lapset eivät ole vain passiivisia kasvatusta ja hoivaa tarvitsevia, vaan myös aktiivisesti itseään määrittäviä ja omaa

lapsuuttaan rakentavia ihmisiä (Corsaro 2018; Prout & James 2015). Pulkkisen (2022) mukaan lasten hyvinvointikokemuksia selittävät parhaiten lähiihmissuhteet kotona ja kodin ulkopuolella. Lapset tarvitsevat hyviä aikuissuhteita, eikä heidän tulisi jäädä liiaksi tovereisuhteiden varaan. Anu Kuukan, Anna Siippaisen ja Maarit Alasuutarin (2022) tutkimuksessa lasten omia mielipiteitä tulkiten onnellisuutta tuottavat läheiset ihmissuhteet, yhteisöllisyys ja vastavuoroisuus. Nämä tukevat myös huumoritaitojen oppimista (Loizou 2005). Käsitäksemme oppimisesta perustuu sosiokulttuuriseen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat ja oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa (Säljö 2004; Vygotsky 1978).

Kootusti voimme sanoa ymmärtävämmme huumorin ”kokemukseksi, jonka tuottaminen tai vastaanottaminen saa aikaan hymyä, naurua tai muita huumorin ilmiöitä” (Loizou & Recchia 2019). Huumori on aina yhteisöllistä, ja se tarjoaa kulttuurisen tilan lapsille ja aikuisille keskinäisiin kohtaamisiin. Pienten lasten huumoritutkimuksissa (Loizou 2005; Stenius, Karlsson & Sivenius 2021b) tulee esiin aktiivinen lapsi ja lapsen huumorin erityinen luonne, joka on spontaania, kehollista ja usein äänestä. Lisäksi tutkimuksissa on havait-

tu, että lasten keskinäinen hauskanpito syntyy odotus-, jonotus- tai kyllästymistilanteissa, joita aikuiset pyrkivät hallitsemaan tiukasti strukturoidulla toiminnalla (mt.) Tässä voimme nähdä mahdollisen ristiriidan päiväkodin strukturoidun toiminnan ja lasten huumorikulttuurin erityisluonteen välillä. Strukturoitu päivä- ja toimintajärjestys luo hallinnan toimintakulttuuria, jossa aikuisen näkökulmasta tärkeää on ryhmän hallinta.

Aiemmin lasten huumoritutkimuksissa on korostunut huumorin merkitys lapsen kielelliseen ja älylliseen kehitykseen (McGhee 1984; Morreall 1982). Tämä voidaan tunnistaa myös perinteisessä lapsinäkemuksessa, jossa lapsia ei nähdä aktiivisina huumorin tuottajina, vaan aikuisen toiminnan passiivisina kohteina. Lasten näkökulmasta voidaan esimerkiksi paneutua kulttuuriseen tarkasteluun ja hyvinvointiin ja kysyä, onko lapsilla päiväkodeissa aikuisten kanssa yhteisiä hetkiä, joissa iloitaan, hassutellaan, ollaan yhdessä ja koetaan hyvää oloa. Yhteisten hetkien arvostus näkyy toiminnan suunnitelmissa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa arvostetaan lasten ja aikuisten yhteistä leikkiä, iloa ja oppimista ja myös huumori mainitaan kielenkäyttötaitojen yhteydessä (Opetushallitus 2022). Jens Qvortrupin (1995) mukaan aikuiset uskovat, että lapsille ja

aikuisille on hyväksi olla paljon yhdessä, mutta he eriytyvät koko ajan toisistaan. Samoin spontaaniutta arvostetaan, mutta arkielämä on yhä organisoidumpaa. Sekä yhteisöllisyys että spontaanisuus ovatkin huumorille ominaista kaikenikäisillä.

Tämä tutkimus ponnistaa lapsinäkökulmaisen tutkimuksen (*studies of child perspectives*) teoreettisesta viitekehyksestä, joka tavoittelee lasten näkökulmia ja heidän tuottamaansa tietoa moninaisissa kulttuurisissa konteksteissa (Karlsson 2020). Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja lapsuudentutkimuksen yksi tehtävistä on tuoda lasten ääntä esiin (Alanen & Karila 2009), koska lapsilla itsellään on kokemuksia ja tietoa, joita aikuisilla ei välttämättä ole (Hohti & Karlsson 2014). Lasten näkökulmia tuomme esiin aineistolla, joka koostuu 32 videotallenteesta päiväkotien arjesta. Ne on kuvattu viiden suomalaisen päiväkodin seitsemässä eri lapsiryhmässä. Aineistoa on analysoitu etnografisella lähestymistavalla sisällönanalyysin keinoin. Tarkasteltavana ovat vuorovaikutushetket ruokailuhetkissä ja ohjatuissa tuokioissa. Tutkimme huumoria kulttuurisena tilana ja kysymme 1) miten lasten keskinäinen sekä lasten ja aikuisten välinen yhteinen huumori syntyy? sekä 2) mikä mahdollistaa ja rajoittaa huumorin syntymistä?

Pienten lasten huumorin erityispiirteitä

Erittelemme aluksi sitä, millaista pienten lasten huumori on, ja mikä vaikutus sillä on lasten ja aikuisten välisissä suhteissa ja kulttuurisissa käytänteissä. Huumori on lapsille luontaista. Bristolin yliopiston tutkimusryhmän (Hoicka ym. 2021) 0–4-vuotiaiden huumoritutkimuksessa varhaisimmat havainnot huvittumisesta olivat kuukauden ikäisestä lapsesta. Kahden kuukauden ikäiset ymmärsivät huumoria ja vajaan vuoden ikäiset tuottivat itsekin huumoria (mt.). Aikaisemmassa tutkimuksessamme (Stenius, Karlsson & Sivenius 2021a) tuli esiin, että pienet lapset käyttävät päiväkodissa huumoria leikkien ja arjen toimien keskellä, eikä lasten huumorissa ole siinä määrin performatiivista vitsienkerrontaa kuin aikuisilla. Lasten hyperhauskuus eli liioittelu ja hauskan asian toistaminen saattaa syttyä nopeasti lasten kesken, ja siinä voi olla naurua, ääntä ja liikettä. Aikuiset tulkitsevat nämä tilanteet usein häiritsemisenä tai protestina (mt). Aikaisemmassa kyselytutkimuksessamme (Stenius, Karlsson & Sivenius 2021b) kasvattajat pitivät häiritsevänä lasten eritehuvia. Tutkijoiden mukaan erite- ja sukupuolielimiin liittyvä huumori on pienille lapsille tyyppillistä ainakin länsimaissa (Cunning-

ham 2004; Loizou 2007; Puroila, Hohti & Karlsson 2016). Sen sijaan antropologi Van Der Geestin (2016, 127–128.) tutkimuksissa tuli esille, ettei ghanalaisessa kulttuurissa naureta eritteille, koska ne ovat normaalia ja näin aiheeseen ei sisälly huumorin vaatimaa jännitettä.

Lasten huumorikulttuuri ja leikillisyyssyys limittyvät toisiinsa. Pricen (2022) mielestä hauskan synnyttämiseen tarvitaan leikillisyyttä, yhteyttä ja *flow*-virtausta. Lapset näyttävätkin olevan näissä taitavia. He leikkivät, kutsuvat muita mukaan ja antautuvat sekä nauttivat huumorikokemuksistaan (Stenius, Karlsson & Sivenius 2021b). Willibald Ruch ja Sonja Heintz (2019) toteavat, että huumorissa voivat olla läsnä yhtä aikaa ilo, nauru ja leikillisuus. Lars Geer Hammershøjn (2020) mukaan lapset rakentavat identiteettiään huumorilla, jossa on samoja piirteitä kuin leikissä. Leikille ja huumorille pitäisi olla tilaa arkipäivässä, koska ne ovat lasten luovan itseilmaisun tapoja, osa lasten ominta toimintakulttuuria. Martin (2011) esittää, että leikissä ja huumorissa kuvitellaan asioita leikisti, ja molemmat tuottavat mielihyvää asian itsensä vuoksi. Aikuisten leikillinen asenne ja lasten leikkeihin osallistuminen lähentävät aikuisia ja lapsia ja antavat tilaa myös huumorin syntymiselle (Stenius, Karlsson & Sivenius 2021b).

Huumorin sosiaalinen luonne tuo tarkastelun kohteeksi myös vuorovaikutuksen sekä lasten kesken että lasten ja aikuisten välillä. Tähän liittyvät valtasuhteet. Jennifer Hay (2000) määrittelee lasten huumorin kytkeytyvän valtaan, koska huumorilla voi joko heikentää tai vahvistaa valtasuhteita. Eleni Loizou (2005) esittää voimaantumisteoriassaan, että lasten huumori on prosessi, joka antaa lapsille vaikutusvaltaa, jota lapset käyttävät neuvotellessaan sosiaalisesta ympäristöstään. Loizou (2005) mukaan leikillisessä aikuisen vastustamisessa lapsi kokee voimaantumista. Vastavuoroisen käyttäytymisen toistaminen aiheuttaa iloa lapsessa, koska lapsi saa kokea siinä tahdonvapautta ja yhteenkuuluvuutta (Singer 2019). Lasten huumoritaidot kehittyvät vertaisvuorovaikutuksessa, mutta myös aikuisten avustuksella, ja tutkimusten mukaan huumori lisääntyykin mukavissa sosiaalisissa olosuhteissa ja tarjoaa lapsille mahdollisuuksia kehittyä joustavan huumorin käytössä (Bergen 1998; Loizou 2005). Huumorin sallimisella on lapsen elämässä merkitystä, sillä pienet lapset käyttävät huumoria sosiaalisen identiteettinsä muodostamiseen, itsensä vahvistamiseen ja sosiaalisen asemansa säilyttämiseen sekä yhteisen kulttuurin rakentamiseen (Loizou & Kyriakou 2016). Lisäksi lasten joustavat huumorityylit

liittyvät positiivisesti lasten itsetuntoon, sosiaaliseen osaamiseen ja ystävien määrään (James & Fox 2019).

Yhteenvetona toteamme, että lasten näkökulmasta tarkasteltuna huumori on pitkin päivää tapahtuvaa spontaania, yhteisöllistä, leikillistä hassuttelua ja hyperhauskuutta, jota omaksutaan miellyttävissä olosuhteissa yhdessä vertaisryhmän tai aikuisten kanssa.

Päiväkotien erilaisia toimintakulttuureita

Lasten ja aikuisten välisen huumorin rakentumista rajoittaviin ja mahdollistaaviin tekijöihin päiväkodissa liittyy oleellisesti se, millaisessa toimintakulttuurissa toimitaan. Siksi erittelemme aiemmasta päiväkotien toimintakulttuuri-tutkimuksesta erityisesti hallinnan ja osallisuuden toimintakulttuureja.

Ainakin 1950-luvulta alkaen on suomalaisessa varhaiskasvatuksessa korostettu struktuuria, järjestystä ja ryhmän hallintaa tärkeinä pedagogisina taitoina (mm. Sillanpää 2021). Valtasuhteet paikantuvat kaikkiin ihmissuhteisiin ja käytäntöihin ja näkyvät erilaisina järjestyksinä (Hohti & Karlsson 2014). Kutsumme tällaista järjestykseen pyrkivää toimintaa hallinnan toimintakulttuuriksi, joka historiallisesti katsottuna edustaa lapsikäsitystä, jossa lapsi on passiivisena

vastaanottajana. Tutkimusten mukaan rutiineja ja aikataulutettuja tilanteita voivat olla ruokailuun liittyvät aikuisen ohjaustavat, kuten erilaiset istumiseen ja syömiseen liittyvät määräykset, joita ei ole kriittisesti uudelleenarvioitu (Puroila 2002; Venninen, Leinonen & Ojala 2010). Anna-Maija Puroilan (2002) tutkimuksessa päiväkodin arjessa hallinta perustui häiriötilanteiden ennaltaehkäisyyn, joka näkyi päiväjärjestyksessä, säännöissä ja päivittäisissä rutiineissa. Kun henkilöstö arvioi onnistunutta päivää lasten kanssa, keskeinen kriteeri oli kaaoksen välttäminen. Kuukan (2015) tutkimuksessa päiväkodin järjestystä ylläpidettiin rutiinitilanteissa kuten pukeminen, ruokailut, hygienia ja päivälepo. Reunamon ja Salomaan (2014) tutkimusten mukaan suomalaislapset ruokailevat päiväkodissa päivän aikana yhteensä 51 minuuttia. Elina Katajan (2014) mukaan ruokailussa lasten omat paikat ja lasten asettaminen istumajärjestyksiin ovat päiväkodin hallinnan normistoa, jossa tavoitteena on nopea ja rauhallinen siirtymä, vaikka se voisi olla myös merkityksellinen hetki, jossa on mahdollisuus olla yhdessä, nauttia ja keskustella (myös Stenius & Aerila 2022).

Järjestykseen ja hallintaan liittyy myös se, miten puheenvuoroja säädelään, ja tämä näkyy huumorialoiteissa.

Neal Norrick (1993) esittää, että huumorialoite tarkoittaa lähes aina keskustelun vallankaappausta, koska se häiritsee tavanomaista vuoropuhelua, sillä siirtyminen vakavasta keskustelusta vitsailuun merkitsee jyrkkää muutosta puhetilanteissa. Tutkimusten mukaan päiväkodissa keskustelua hallitsevat pääosin aikuiset: lapsia hoputetaan eteenpäin, eikä niinkään keskitytä siihen, millaista vuorovaikutuskulttuuria luodaan (Puroila 2002; Strandell 1995). Aikuisten puhe on usein kehotuksia, käskyjä ja määräyksiä.

Aikataulutus ja kiire vaikuttavat vuorovaikutuskulttuuriin ja siihen, onko lapsilla ja aikuisilla mahdollisuuksia olla yhdessä. Aikuinen on usein fyysisesti kaukana lapsista ja tulee paikalle, kun jokin konflikti tapahtuu lasten leikeissä (Kyrönlampi-Kylmänen 2007; Roos 2015). Kaikki edellä mainitut hallinnan toimintakulttuurin ilmiöt luovat ilmapiiriä, jossa on paljon vallan tekniikoita kuten ohjeita, sääntöjä ja rajoitteita, ja huumorin spontaanisuus ja yhteisöllisyys jää helposti lasten keskinäiseen toimintakulttuuriin.

Lapsilähtöisempään muutokseen pyrkivä osallisuuden toimintakulttuuri on tullut etenkin 2000-luvulla myös varhaiskasvatukseen. Kuitenkaan se ei ole ankkuroitunut laajemmin arjen käytännöiksi, vaan järjestykseen pyrkivät

ja aikuisjohtoiset toimintatavat ohjaavat usein edelleen arjen toimintaa päiväkodeissa (Weckström 2021). Karlssonin (2020) mukaan osallisuuden kokemus lasten näkökulmasta edellyttää, että osallisuus on yksittäisten toimien sijaan kokonaisvaltainen prosessi. On kyse perustavanlaatuisesta toimintakulttuurisesta murroksesta, asenteesta ja tavasta ajatella. Osallisuus näkyy läpi toiminnan pieninä tekoina ja sanavalintoina, mutta myös pitkinä prosesseina ja toimintaperiaatteina. (Mt.) Lapsen ei tarvitse mukautua ryhmään, vaan ryhmän toimintakulttuuri mukautuu sopiakseen jokaiselle lapselle (Ahonen & Roos 2019). Osallisuuden toimintakulttuurissa myös lapsilla on sananvaltaa. Elina Weckströmin (2021) tutkimuksessa lasten mielestä osallisuuden tunteeseen vaikuttavat tutut ihmiset, mukava yhdessä tekeminen, kaikkien osallistujien huomioiminen, kiireetön ilmapiiri, vapaaehtoisuus ja huumori.

Kaikkien osallistujien huomioiminen ja vastavuoroisuus toteutuvat helpommin pienemmissä ryhmissä. Pacini-Ketchabawin (2012) mukaan lapsen mahdollisuudet vaikuttaa ryhmässä syntyvät ajan, lasten, aikuisten ja esineiden toistuvassa vuorovaikutuksessa. Myös esimerkiksi ruokahetket voidaan rakentaa hallinnan periaatteiden sijaan osallisuuden toimintakulttuuria tuke-

vaksi. Ødegaardin (2007) tutkimuksessa opettajat ottivat ruokailuissa vuoropuhelun strategisesti käyttöön ja pitivät ruokailua mahdollisuutena jakaa tarinoita. Kaisa Kähkösen (2022) tutkimuksessa lapset innostuivat syömään kasviksia ja hedelmiä leikillisyyden kautta, kun välipalalla oli käytössä vihannesonnenpyörä, tai ateria tarjottiin asettelemalla ruoka esimerkiksi hassun eläimen muotoiseksi.

Huumoria käyttämällä lapset harjoittavat itsesääteilyä ja yhteisön jäsenenä olemista (Loizou 2007). Aikuisen osallistuminen lapsen huumoriin voi lieventää valta-asetelmaa. Karjalaisen (2019) mukaan huumorivuorovaikutus syntyy ennakoimattomuudesta lähtevästä dialogista, jota lapset ja aikuiset vuorollaan edistävät. Tämä edellyttää aikuisten luopumista tilapäisesti perinteisestä valta-asemastaan, jolloin lapsille tarjoutuu aktiivisen osallistumisen ja autonomian tunne (Karjalainen, Hanhimäki & Puroila 2019). Karlssonin (2020) mukaan vastavuoroisuus ei tarkoita sitä, että aikuinen luopuisi hallinnasta tai ammattilaisen osaamisen ja kokemuksen tuottamasta valtapositiosta. Kaikilla osapuolilla on tilaisuus tehdä aloitteita, tulla vakavasti otettaviksi, tulla kuulluiksi ja nähdyksi. Aikuinen saa säilyttää ammattilaisen aseman, mutta se on laadultaan toisenlainen: siinä ammattilainen tietois-

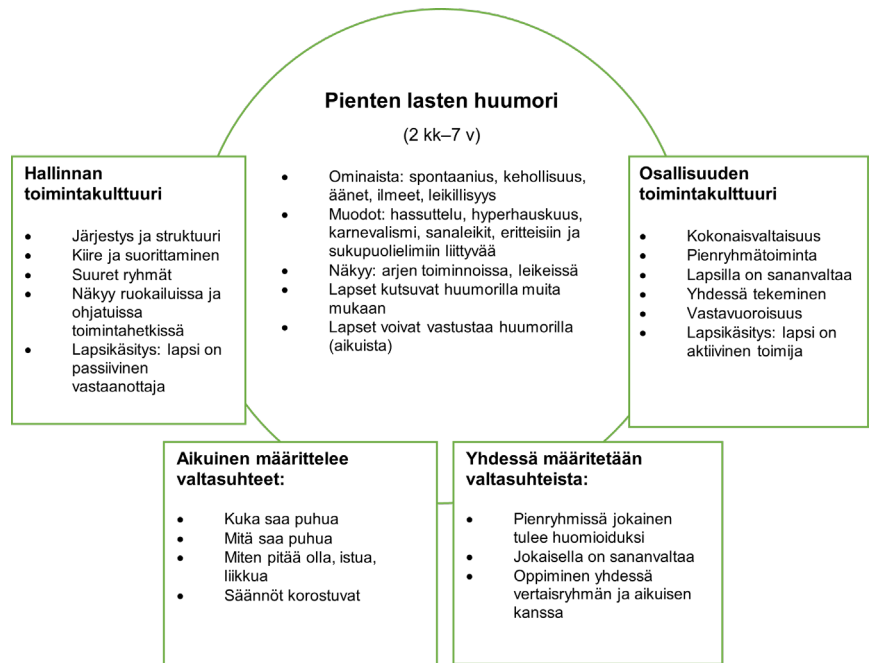
ti rakentaa yhteyttä lasten kanssa ja myös ymmärtää, kuulee lasten aloitteet ja lähtee niihin mukaan silloin kun se on mahdollista. (Mt.)

Kuitenkaan mitkään keinot, menetelmät tai ryhmän koko eivät tarjoa sellaisenaan ratkaisua, vaan oleellista on vuorovaikutuksen laatu ja tapa olla lasten kanssa (Johansson 2004; Karlsson 2020). Osallisuuden mahdollistavat rakenteet, vastavuoroisuus, kiireetön ja iloinen ilmapiiri antavat tilaa myös lasten ja aikuisten yhteiselle huumorille.

Pienten lasten huumoria päiväkodin kulttuurisessa tilassa esittelemme kuviossa 1.

Tutkimuksen toteutus ja menetelmät

Etnografisella otteella toteutetussa tutkimusprosessissamme olemme käsitteellistäneet ja teoretisoineet arkipäivän ilmiöitä havainnointiin perustuvan kenttätönnön kautta saatujen aineistojen pohjalta (myös Lappalainen 2007). Martyn Hammersley (2018) tiivistää,

Kuvio 1. Pienten lasten huumori päiväkodin kulttuurisessa tilassa.

että etnografia on suhteellisen pitkä tiedonkeruuprosessi, joka tehdään luonnollisissa olosuhteissa, se tukeutuu osallistujan havaintoihin, ja tarkoituksena on dokumentoida todellisia tapahtumia. Lisäksi etnografia korostaa kokonaisvaltaisessa fokuksessa kulttuurin eli ihmisten antamia merkityksiä mukaan lukien itsensä ja toimintansa. (Hammersley 2018.) Etnografia onkin tässä artikkelissa kuvatussa tutkimuksessa läsnäoloa tutkimuskohteessa, jossa käytämme prosessimaista ymmärtämisen tutkimustapaa lasten verbaalisen ja kehollisen tulkitsemisessä. Kohteena on tietty konteksti eli päiväkodin arjen tilanteet ja sen kulttuurinen kuvaus. Vaikka etnografisella havainnointitutkimuksella ei saataisi kuuluviin varsinaisesti lapsen omaa ääntä, voidaan sen kautta löytää lapsen toimintaa mahdollistavia ja rajoittavia toimintoja ja rakenteita. (Lappalainen 2007, 67). Tähän soveltuu tilanteiden videointi yhdistettynä osallistuvaan havainnointiin.

Videointi mahdollistaa tutkimuskentän, litteroinnin ja analysoinnin siirtymisen sellaisenaan tutkijan mukana (Paju 2009). Videoaineistoa kerättiin vuosina 2017–2020 viidestä eri päiväkodista ja seitsemästä eri lapsiryhmästä (taulukko 1). Tutkija (Tuula Stenius) kuvasi videokameralla kirjaten samalla muistiinpanoja vuosina 2017–2019.

Taulukko 1. Pienten lasten huumoritutkimukseen osallistujat (päiväkotien nimet on muutettu).

Päiväkoti	Lasten ikä	Lapsia	Aikuisia	Videoinnin ajankohta
Kukkalaakso	3–4-vuotiaat	12	3	2017–2019
	5–6-vuotiaat	16	3	
Nöpölä	1–5-vuotiaat	19	3	2018–2019
	1–5-vuotiaat	23	4	
Keijukka	1–6-vuotiaat	15	4	2019
Uppo-Nalle	4–5-vuotiaat	12	3	2020
Mielikki	6-vuotiaat	12	3	2020
YHTEENSÄ	1–6-vuotiaat	109	23	2017–2020

Covid-19-pandemian takia päiväkodin työntekijät kuvasivat vuoden 2020 tilanteet.

Videoaineisto sisälsi 76 kappaletta (15 tuntia) vuosina 2017–2020 videoituja tallenteita. Näistä analysoimme tarkemmin videotallenteet, joista löytyi lasten ja aikuisten välisiä pidempiä, keskimäärin 15 minuutin pituisia kohtauksia (32 videotallennetta, 10 tuntia). Kohtaamisella tarkoitamme aikuisten ja lasten sekä lasten keskinäisiä vuorovaihtustilanteita, joissa kaikilla on yhteinen fokus, kuten ruokailutilanne tai toimintahetki, jota pidetään yllä kommunikoinnilla. Videoissa on lounas- ja välipalatilanteita, päiväkodin henkilöstön

omia ohjaustilanteita sekä hassutteluaiheisia toimintahetkiä, joissa oli käytössä erilaista naurua aktivoivaa materiaalia (taulukko 2). Tarkastelun ulkopuolelle jäivät vapaan leikin ja eteisen pukeutumistilanteet, lepothetket ja ulkoilu. Eteis-tilanteissa aikuiset ja lapset vaihtuivat ja kontaktit olivat hyvin lyhyitä, lepothetkellä oli hiljaista, eikä ulkoilua videoitu. Lasten ja aikuisten välisiä pitkäkestoisia vapaita leikkitalanteita ei aineistossa ollut.

Tutkimuksessa noudatimme hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä lähtökohtia, joita ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyön eri vaiheissa (TENK 2012). Kirjallinen

Taulukko 2. Lasten ja aikuisten välisiä huumoritilanteita sisältävät videotallenteet.

Aineiston videotallenteet, jotka sisälsivät huumoritilanteita	Tuntia	Tallenteita kpl
Ruokailutilanteet: lounaat ja välipalat	4,5	13
Päiväkodin arkitoiminta: päiväkodin toimintahetket	2,5	8
Hassutteluaiheiset toimintahetket: hassutteluvaatteet, hassukortit, kikatusjumppa, hassukirja, tarinanopat	2,9	11

suostumus kysyttiin kuntien johdolta, päiväkotien johdolta, ryhmien kasvat-
tajilta sekä vanhemmilta. Lapsinäkö-
kulmaisen tutkimusetiikan mukaisesti
kysyttiin myös lapsilta itseltään lupa
tutkimukseen, kuvaamiseen ja havain-
nointiin. Perheille annetuissa suostu-
muslomakkeissa oli mahdollisuus pyy-
tää lapsen allekirjoitus tai jokin lapsen
tekemä merkki, jonka tarkoitus oli muis-
tuttaa vanhempia lapsen omasta suostu-
muksesta. Tutkimuksesta kieltäytyneen
perheen lasta ei kuvattu. Neljä perhettä
ilmoitti, että lapsi ei anna suostumusta,
mutta vanhemmat antavat. Tämä huo-
mioitiin tutkimuspäivänä, jolloin lapselta
kysyttiin, haluaako hän tulla kuvatuksi
ja suurin osa lapsista antoi siihen luvan.
Lisäksi tutkija pyysi aina kuvauksia aloit-
taessaan kaikkien lasten suostumuksen.
Kuvaamisen kieltäneitä lapsia ei kuvattu
eikä lapselta vaadittu kieltäytymiseen

mitään perusteluita (ks. Olli 2019). Päi-
väkodin henkilöstön kuvaamassa tallen-
teessa yksi lapsi sanoo, että ei halua tutki-
mukseen, joten tätä tallennetta ei käytet-
ty. Kaikkien tutkimuksessa mukana ole-
vien lasten, aikuisten ja päiväkotien ni-
met on muutettu. Tutkimukseen osallis-
tuvilla perheillä oli mahdollisuus tutus-
tua GPDR-tietoselosteeseen. Aineisto
on anonymisoitu ja vain tutkijoiden
käytössä. Tutkimusaineisto säilytetään
käyttäjätunnuksella ja salasanalla suoja-
tulla tietokoneella.

Avaamme analyysiamme tuomalla
esiin monia tarkkoja ja eläviä kuvauksia
huumoritilanteista. Etenkään aivan pie-
net lapset eivät vielä kerro pelkästään sa-
nallisesti ajatuksiaan, joten etsimme vas-
tauksia pienten lasten huumorista myös
eleistä, äänistä, katseista, leikistä ja esi-
merkiksi vuoropuheluista videoimalla
ja havainnoimalla arjen toimintaa päivä-

kodeissa (esim. Mondala 2014). Vide-
oita katseltiin useaan kertaan sekä pei-
lattiin eri vaiheissa tutkimuskirjallisuus-
teen, joka sekä vahvisti että haastoi tul-
kinnan pohjalta ilmeneviä näkökulmia ja
teemoja huumoritilanteiden jäsentämi-
sessä. Tässä tutkimuksessa oli kysymys
tutkijoiden yhteisestä prosessimaisesta
tulkitsemisesta. Aineistoa analysoitiin
tutkijatriangulaation menetelmällä
(Lincoln & Cuba 1985), jossa kumpi-
kin tutkijoista analysoi aineistoa ensin
yksin. Tämän jälkeen keskustelimme
aineistosta yhdessä ja vertasimme huo-
mioita toisiinsa.

Pidemmät lasten ja aikuisten yhtei-
set vuorovaikutustilanteet olivat ruo-
kailuissa ja aikuisen ohjaamissa toimin-
tahetkissä. Koko aineistosta löytyi 32
videota, joissa oli lasten ja aikuisten vä-
lisiä pidempiä kohtaamisia. Videoista
tehtiin karkea litteraatio, joita analy-
soimme useaan kertaan. Erotimme vielä
päiväkodin omat toimintahetket hassut-
teluaiheisista hetkistä (taulukko 2).
Useiden katselu- ja analyysikertojen
jälkeen luokittelimme aineistoa suh-
teessa hallintaan sekä yhdessä tekemi-
seen, ryhmäkokoon, vuorovaikutusta-
poihin (aikuisjohtoinen, vastavuoroi-
nen, yhdessä tekeminen) ja ilmapiiri-
tyyppeihin (kiireetön, suorittava, rau-
hallistava, määräävä), jotka vaikuttavat
toimintakulttuuriin. Aikuisten määrit-

tämä toimintakulttuuri päiväkodeissa vaikutti siihen, miten lapsiin suhtauduttiin, mutta myös aikuisten ja lasten lapsikäsitys loi toimintakulttuuria. Aineiston analyysin pohjalta esittelemme seuraavassa tuloksia.

Suuri ryhmä ja rauhallisuuden vaatimus eivät edistäneet yhteistä huumoria

Aineiston pohjalta näyttäisi siltä, että vähiten lasten ja aikuisten yhteistä huumoria oli silloin, kun ryhmä oli suuri, lasten piti istua hiljaa paikoillaan puheenvuoroa viittaamalla pyytäen sekä aikuisella oli tarkka etukäteissuunnitelma, jonka mukaan piti koko ryhmän toimia. Tällaisia tilanteita olivat esimerkiksi yhteispiirit, jotkut ruokailutilanteet ja ohjatut toiminnat, joissa aikuinen piti ohjaksia käsissään.

Ruokailuissa oli hiljaisuuden vaatimus

Usein ruokailuissa aikuinen sääteli toimintaa ja päätti puheenvuoroista, toiminnan rakenteista ja kulusta. Aikuisen hallitsemisissa tilanteissa tunnelma saattoi kiristyä. Ruokapöydässä ketsuppipurkin törähdyksen aiheuttaman hauskuuden aikuinen vaimensi sanomalla tiukasti ”vessa kutsuu”. Aikuinen piti järjestystä yllä uhkaamalla hassuttelevan lapsen

siirrolla toiseen paikkaan. Lapset osoitivat kuitenkin omalla huumorillaan valtaansa, ja jatkoivat hassutteluun kuten voimaantumisteorian mukaisesti lapset saattavat toimia humoristisesti aikuisista vastaan (ks. Loizou 2005). Kontrolli saattoi olla ennaltaehkäisevää, piilossa olevaa tai suoraa ohjausta. Aikuisjohtoinen ohjaaminen saattoi sisältää lasten keskinäistä hauskuutta, mutta ei yhteistä huumoria. Aikuinen reagoi helposti äänen tason nousemiseen ja ryhmän fyysiseseen liikkumiseen. Aikuinen jakoi puheenvuorot eikä lasten huumorialoitteita huomioitu. Joskus aikuiset toimivat jopa liioitellun rauhallisina, kun halusivat näyttää esimerkkiä rauhallisuudesta. Esimerkissämme aikuiset jakoivat karjalanpiirakoita esikoululaisille. Lapset olivat valmiita hassuttelemaan, mutta aikuiset sivuuttivat sen. Aineistoesimerkeissä aikuisen nimi on alleviivattu.

Maisa: Joo, kysykää vuorotellen. Ei kuule mitään, kun kaikki puhuu yhtä aikaa.

Marita: Huutokauppaa.

Patrik: Huutokauppa! (Toiset nauravat. Hetken kaikki ovat hiljaa, pientä keskustelua. Osa alkaa huudella, mitä haluavat juoda).

Maisa: Mitä te koko ajan huutelette, kysykää, saisinko.

Otto (oivaltavalla äänellä): Saisinko limsaa? (naurua)

Suuressa ryhmässä aikuinen johti

Kun aikuinen oli fyysisesti kaukana lapsista ja lapset istuivat rivissä, puheenvuoroja jaettiin viittaamalla ja muistutettiin hiljaa olemisen säännöistä. Useat ohjatut toiminnat moneen kertaan tallenteista katseltuina toivat esiin sen, että aikuinen voi toimia ilman yhteyttä; hän ei astu yhteiseen huumoriin, vaan saattaa hauskuttaa lapsia tai antaa lasten pitää hauskaa keskenään. Aikuinen voi toimia pohjimmiltaan periaatteella aikuinen kysyy, lapsi vastaa ja aikuinen arvioi vastausta (Karlsson 2020). Lapset suorittivat toimintatehtävää ja aikuinen ohjasi sitä. Aineistossamme oli 37 minuutin tallenne, jossa lapset saivat pukeutua hassuihin vaatteisiin, peruukkeihin ja silmälasihin. Teemu kertoi ensin lapsille tarinateatterin idean, ja lapset liikehtivät innoissaan ja alkoivat supista kaverin kanssa. Lapset innostuivat, jolloin Teemu nosti peukun pystyyn ja sanoi: ”Viitatkaa, jos on asiaa.” Ulkoisesti paljon naurua sisältävästä hetkestä ilmeni aikuisen suorittaminen ja kiire, ja hauskaaksi tarkoitettu toiminnasta tuli suoritus. Lapset saivat vuorollaan mennä sermin taakse pukeutumaan ja Teemu ohjasi heitä. Lapsilla oli hauskaa, he riehaantuivat ja esitykset olivat heilumista ja ääntelyä. Teemu huolehti aikarajasta ja valitsi omasta mielestään par-

haat lasten jutut tarinan rungoksi. Tee-
mu ei nauranut, yleisössä oleva aikuinen
ei nauranut, mutta lapset nauroivat
ja juoksivat edestakaisin aikuisen kova-
ääninen selostus taustalla (ks. Strid &
Cekate 2021). Lasten ja aikuisten välis-
tä huumoriyhdyttää ei syntynyt.

Aikuinen ennakoi ja luetteli sääntöjä

Suuryhmätilanteissa lapsen piti osata
istua hiljaa pitkän aikaa, uskaltaa viita-
ta ja olla rohkea pyytämään puheenvuo-
roa. Osa lapsista jaksoi olla paikoillaan,
mutta osalle se näytti tuottavan vaikeuk-
sia ja he supisivat vierustoverin kanssa.
Esimerkissämme esikoululaisten aamu-
piirissä 12 lasta istui rivissä, aikuinen pu-
hui, kysyi ja lapset vastasivat.

Teemu: ”Pehmolelujä ei aamupiiriin
tuoda, mä oon antanu luvan, et peh-
molelut saa katsoo tuolta sivusta”.

Joku lapsi sanoo: ”Äääää.”

Teemu nostaa peukunylös ja lapset nos-
tavat myös (se on hiljaisuusmerkki).
Yhdellä lapsella on tonttulakki ja Tee-
mu sanoo: ”Jos tuntuu, että on liian pit-
kiä aamupiirejä, niin se on paljon myös
teistä itsestään kiinni, että mä vaan jut-
telen siitä, että miten me ollaan aamu-
piirissä, kun siitä on puhuttu moneen
kertaan. Ei tuoda leluja, ja jos on joku
tonttulakki niin ei leikitä niillä tai mil-
lään muullakaan vaatteella.”

Seuraavassa tilanteessa aikuinen ja 12
4–5-vuotiaasta lasta istuivat isossa salissa
piirissä lattialla leikkimässä ensimmäis-
tä kertaa hassuttelukorteilla. Hassuttelu-
korteissa on kussakin kortissa ohje sanoa
tai tehdä jotain hassua jostakin teemas-
ta. Jokainen lapsi sai vuorollaan ottaa
kortin, jossa oli jokin ohje kuten: näyt-
tele pulua. Tutkija ei ollut paikalla, vaan
aikuinen oli saanut kortit ja ohjeen ko-
keilla kortteja ja videoida tilanne. Suu-
rin osa lapsista odotti vuoroaan omalla
paikallaan, mutta jotkut lapset pyörivät
paikoillaan koko ajan. Anni ohjasi tilan-
netta ja Pike kuvasi ja ohjasi vilkkaampia
lapsia sivussa. Jokaisen lapsen esityksen
jälkeen naurettiin ja tehtiin ilme tai liike.
Annikin äänteli hassusti ja naurettiin yh-
dessä. Lapset saivat välillä juosta salissa
ja palata takaisin paikoilleen. Lapset nos-
tivat vuorollaan hassuttelukortin ja näyt-
telivät sen mukaisesti. Kun lapsi näytteli
rauhallisesti paikallaan, Pike sanoi kol-
melle eri lapselle: ”Hyvä!” Jotkut lapset
olivat karnevalistisia ja liikkuivat tai nau-
roivat äänekkäästi. Pike ohjasi taustalla
välillä ärtyneellä äänellä lapsia. Vaikka
aikuiset nauroivat välillä lasten jutuille,
enimmäkseen ilmassa oli jännite, joka
näkyi rauhoitteluna. Kun järjestelmälli-
syy alkoi rakoilla, lapset puhuivat yhtä
aikaa ja osa lapsista pyöri lattialla, otet-
tiin vielä yksi kortti.

Lapsia kuvaava Pike käy ojentamassa
yhtä lasta, joka pyörii lattialla.

Anni kehottaa kortin nostanutta lasta:
”Näyttele koiranpentua”.

Yksi lapsista lähtee piiristä ja kävelee
isoin askelin heiluen ja möristen.

Anni sanoo yhtäkkiä vihaisesti: ”Hei,
se ei muuten pidä tommosta ääntä. Se
haukkuu tosi pienellä äänellä.”

Anni lopettaa leikin ja sanoo lapsille,
että voivat juosta salissa ja sanoo
Pikelle: ”Noil kahel menee heti ihan”...

Lopputuloksena vaikutti siltä, että jokin raja
ylitettiin, kun ei toimittu kortin ohjeiden
mukaan. Aikuiset keskeyttivät välillä lei-
kin ja sallivat juoksemisen, minkä tarkoi-
tus oli ehkä purkaa syntynyttä energiaa.

Lapselle ominainen huumori lopetettiin

Yhteiselle vapaalle vuorovaikutukselle
ei jäänyt tilaa, jos aikuinen keskittyi pel-
kästään ryhmän hallintaan tai omaan
suoritukseensa – olipa se sitten ruokai-
lun ohjaaminen tai leikkihetki. Kaaok-
sen pelkääminen saattoi itse asiassa
lisätä kaaosta, koska rauhallistamisen ja
puheenvuoroa odottavien tuokioiden
aikana osaan lapsia kerääntyi energiaa,
joka purkautui villinä menona, jota taas
täytyi alkaa rauhoitella. Päiväkodin
vuosikymmenien aikana syntyneet hal-
linnan rakenteet saattavat ohjata kiiree-

seen ja suorittamiseen, joka heikentää yhteyttä lasten ja aikuisten välillä. Sananvaltaa voivat käyttää aikuisen lisäksi vain rohkeimmat ja sanavalmiit lapset. Järjestystä ja lankoja käsissään pitelevä aikuinen joutui jatkuvasti antamaan ohjeita, mikä vaikutti ilmapiiriin. Jos aikuinen meni mukaan lasten hassutteluihin, hän saattoi kokea menettävänsä arvovalan ja hallinnan. Aikuinen voi myös kokea joutuvansa poissuljetuksi, kun lapset keskenään hassuttelivat. Voidaan kysyä, miltä lapsesta tuntuu, jos aikuinen tyrmentää hänen hyväntahtoisen hauskuusyrityksensä lopettamalla sen? Emme tarkoita, etteikö monissa tilanteissa olisi järkevää viitata tai pitää järjestystä, mutta jatkuvana toimintatapana se luo kielteistä ilmapiiriä.

Yhdessä tekeminen ja vastavuoroisuus toivat tilaa huumorille

Aineistomme toi esiin myös tilanteita, joissa lasten ja aikuisten välille kehittyi yhteistä hauskaa. Niissä tyypillistä oli pieni ryhmä, aikuisen vuorovaikutteisuus ja mukana oleminen toiminnassa sekä tietynlainen leppoisuus, jossa ei kiirehditty. Tällöin aikuisilla oli toimintatapa, jossa asioita tehtiin lasten kanssa yhdessä, aikuinen kuunteli lapsia ja ohjasi myönteisellä tavalla. Järjestystä luo-

tiin yhdessä lasten kanssa, jolloin tilaa sai myös lasten äänekkyyden ja fyysisyyden. Oleellinen seikka aikuisen toiminnassa oli vastavuoroinen yhteys lapsiin, eikä lapsilla ei ollut tarvetta asettua aikuista vastaan, vaan lapset ja aikuiset kuuluivat yhteiseen joukkoon. Aikuinen oli turvallinen, läheinen ja hauska. Aikuisten ei tarvinnut olla erityisen humoristinen, vaan riitti, että hän oli valppaana lasten aloitteille.

Vastavuoroisuus ja yhdessä tekeminen toi vapaata tilaa

Lasten ja aikuisten kesken yhdessä toimiminen arjen tilanteissa heijastui yhdessä luotuna järjestyksenä, kiireettömyytenä, vapautena rönsyillä toiminnan aikana sekä yhdessä syntyvänä hauskuutena. Näissä tapahtumissa oli huumorille tilaa: aikuiset havaitsivat huumorin, vastasivat siihen, tekivät itse aloitteita ja antoivat tilanteiden kehkeytyä yhdessä lasten kanssa. Eritehumeri sallittiin ja sanoilla leikittiin yhdessä lasten kanssa. Iloinen ja kiireetön ilmapiiri näkyi iloisiin ilmeisiin ja lasten ja aikuisten välisiin vuoropuheluihin (myös Ødegaard 2007). Sääntöjä ei ollut tarpeen toistella, koska lapsilla oli riittävästi vapautta toimia ja toiminta oli joustavaa. Ruokailuun tultiin usein pienissä ryhmissä ja lapset saivat itse valita paikan. Ohjeistus oli ystä-

vällistä, ja aikuinen saattoi istua lasten kanssa samassa pöydässä juttelemassa. Iloinen puheensorina oli tyypillistä ja toiminnan sisään mahtui sekä lasten että aikuisten aloittamaa huumoria, johon muut tulivat mukaan. Aikuiset eivät pelänneet aktivoitua huumoria, vaan aloittivat esimerkissämme hassuttelun sisarusryhmässä, vaikka oltiin ruokapöydässä.

Titta: Mitä teillä on ruokana?

Jaakko: Siskonmakkarakkeitto.

Titta: Veljenmakkarakkeitto? (naurua)

Hanna: Siskonsilmäsoppaa? (naurua)

Jaakko: Siskonmakkarakkeitto!

Toiset lapset nauravat.

Titta: Papanmakkarakkeitto? (kaikki nauravat)

Pienessä ryhmässä hiljainenkin uskalsi hassutella. Pienissä ryhmissä syntyi vuoropuhelua. Aikuisten herkkyys vastata lapsen päättömän tuntuiseenkin tarinointiin näkyi lapsen ajatusten arvostamisena. Seuraavassa esimerkissä sisarusryhmässä seitsemän lasta istui omenaa syöden pöydän ympärillä, yksi lapsi aikuisen sylissä. Leena oli lukeutunut hassukirjaa, jossa oli muiden lasten kertomia hauskoja juttuja. Lapset liikehtivät ja poistuivatkin välillä pöydästä, sillä osallistuminen oli vapaaehtois-

ta. Lapset nauroivat erityisesti tarinalle, jossa pikkuväli sanoo ”akka” ja isovelji sanoo: ”Ai kakka?” Se piti lukea uudestaan pari kertaa ja naurettiin. Osa lapsista oli ollut hiljaa. Leena alkoi huomioida hiljaisempia lapsia kannustaen kertomaan omia hassuja juttujaan. Aikuisen vuorovaikutus oli kohtaavaa läsnäoloa ja lasta arvostavaa.

Leena: ”Onkos Sebulle käynyt joku hauska juttu.”

Jaakko: ”Mää on pessy kädet.”

Leena: ”Olikse hassua?”

Sebu: ”Mä huijasin äitiä ja iskää että mä pesin kädet.”

Ninnu sylissä (hiljaa): ”Mäkin oon joskus huijannut isää ja äitiä ja oon tullu muuta ja yllätin niitä sanomaan että mä meen...”

Lapsen kuunteleminen yhdisti lasta ja aikuista

Sadutuksen idea on, että lapsi voi kertoa mitä haluaa aikuisen sensuroimatta (Karlsson 2014). Sadutuksessa aikuinen antoi aikaansa ja kuunteli kaikessa rauhassa. Aikuinen ei provosoitunut lasten omasta huumorista. Tytöt kihertelivät ja katselivat toisiaan ja aikuista tarinan edetessä. 6-vuotiaat Siiri ja Vilma kertovat tutkijalle sadun, joka luettiin Leenalle:

”Dumbo. Elefantti oli tuolla metsässä, siellä ei ollut vessaa ja nalle tuli sinne eikä hänellä ollut yksinäistä kotia, sitä hän löysi ja tuli toinen nalle ja ne meni vessaan. Sitten ne meni vessaan, tuli 20 karhua mukaan ja sitten heilläkin oli pissahätä. Sitten kun he löysivät vessan, he pussasivat ja he menivät vessanpönttöön ja arvaa mitä tapahtui? He tippuivat outoon paikkaan, arvaa mihin? Ja he menivät häihin, jossa oli pelkästään vessanpöntökavereita. Sitten kun he olivat vessassa, he menivät pesualtaan viereen ja iso karhu otti vaipan pois ja kaivo sen pimppiä.”

Leena: (nauroi) ”Olipas satu.”

Rönsyily innosti hiljaistakin osallistumaan

Useissa tilanteissa näytti siltä, että lapset pienryhmätoimintaan osallistukseen saivat melko vapaasti liikehtiä kiinnostuksen herpaantuessa ja sitten innostuksen viritessä taas osallistua. Tämä edellytti aikuiselta valppausta lasten aloitteille ja aikaa edetä lasten tahdissa, rönsyillä. Rönsyilyssä aikuinen salli lasten innostuksen siivittämät asiasta poikkeamiset (ks. Karjalainen 2021), jolloin lapset innostuivat myös itse tuottamaan huumoria. Ruokailussa saattoivat lapset kysyä yhtäkkiä jotain kummallista tai joku lähti paikaltaan pois ja tuli kohta takaisin. Rönsyily näytti edellyttävän aikuisen luottamusta lapseen eikä hän val-

vonut lapsen toimia jatkuvasti. Esimerkissämme kuusi lasta ja aikuinen leikkivät hassukorteilla. Jokainen sai vuorolleen ottaa kortin, jossa oli jokin ohje kuten: näyttele pulua. Kortti innosti koko ryhmän näyttelemään, jolloin syntyi lasten aloitteesta hassuttelua. Aikuinen sallisen, nauroi mukana ja maltillisesti kysyi: Jatketaanko? Seuraavassa lapset olivat jo ymmärtäneet leikin idean ja innostuivat kertomaan omia juttujaan.

Elina: ”Onkos muut tehny jotain hassua?”

”Mä oon laittanu iskän lompakon pakastimeen.”

”Ja mä oon laittanu mun iskän housut jääkaappiin.”

”Mä laitoin sitte äitin housut kakkaan (NAURUA) ja äitin vieny vankilaan.”

Elina: ”Voi hyvä tavaton.” (kaikki nau-ravat)

Myönteinen ilmapiiri loi mahdollisuuksia lapsille

Aineistossamme oli myös monia tallenteita, joissa vuorovaikutus, ilmapiiri ja toiminta olivat kiireettömiä ja iloisia, mutta huumoria esiintyi vähän riippuen toiminnan luonteesta. Tyypillistä näille tilanteille oli aikuisen sallivuus, myönteisyys ja kärsivällisyys, vaikka tapahtumat etenivät hitaasti lasten mielipiteiden

vaihtuessa. 4–5-vuotiaiden kevätjuhlan noin 40 minuuttia kestäneessä kenraaliharjoituksessa oli koko ajan iloinen ilmapiiri. Elina ohjeisti lapsia myönteisellä tavalla ja hänellä oli koko ajan yhteys lapsiin. Elina antoi ohjeita, jotka hän varmisti hymyilevällä katseella. Harjoituksen päätti yhteinen huuto, jossa lyötiin kädet yhteen. Se oli yhteistä hauskaa.

Aikuisen heittäytyessä lasten kutsuun syntyy lasten ja aikuisten yhteistä huumoria

Tässä artikkelissa olemme pureutuneet siihen, miten lasten keskinäinen sekä lasten ja aikuisten välinen yhteinen huumori syntyy, sekä siihen, mikä mahdollistaa ja rajoittaa huumorin syntymistä. Huumori on aina yhteisöllistä ja tarjoaa kulttuurisen tilan lapsille ja aikuisille keskinäisiin ja yhteisiin kohtaamisiin. Huumori syntyi ryhmässä jonkun non-verbaalisesta tai verbaalisesta aloitteesta, johon muut yhtyivät tai eivät. Se, jatkuko se yhteisenä, riippui huumorin sallivasta ilmapiiristä ja siitä, ylläpidettiinkö yhteyttä. Aineistomme toi esiin, että lapset tarjoavat päivittäin huumorillaan monia mahdollisuuksia yhteisen kulttuurisen tilan rakentamiseen. Nämä tilanteet tarjoavat aikuiselle tilaisuuden astua yhteiseen kohtaamisen tilaan.

Suurimmassa osassa aineistoamme

tuotettiin aikuislähtöistä hallinnan toimintakulttuuria. Harvinaisempaa oli uudempi, vastavuoroinen toimintakulttuuri. Analyysimme perusteella lasten ja aikuisten yhteiselle huumorille ei ollut tilaa hallinnan toimintakulttuurissa ainakaan siinä määrin kuin lapset sitä tarjosivat. Lapsilla voi olla omaa huumoria paljonkin, mutta aikuinen ei huomioi sitä tai yhdy siihen. Kun hallintaa yritetään ylläpitää, jää yleensä tilaa vain lasten väliselle huumorille. Aikuiset saattoivat järjestää hauskanpitoa lapsille, mutta näissä tilanteissa lasten vapaus spontaaniin huumoriin on rajoitettua. Tiukasti hallittuna myös yhteys lasten ja aikuisten välillä on heikko.

Hallinnan toimintakulttuuri tavoittelee järjestystä, joka tuottaa sääntöjä, säännöt kieltopuhetta ja kieltopuhe jännitteistä ilmapiiriä. Hallinnan toimintakulttuurissa huomio kohdistuu ryhmän ohjaamisen sujuvuuteen, rauhallisuuteen, sääntöjen mukaan toimimiseen tai aikuisen omaan toimintaan. Tällaisesta toiminnasta Liisa Ahonen ja Pia Roos (2019) käyttävät nimitystä laumapedagogiikka, jota he pitävät osallisuuden vastakohtana. Ihmisten välisessä toiminnassa tarvitaan kuitenkin myös yhteisiä, eettisiä toimintatapoja, jottei tilanne riistäydy kaaokseksi ja epämieluisaksi. Kaaos ja epäjärjestys ovat varsinkin pitkäkestoisina epämukavia sekä

aikuisille että lapsille. Hallinnan ja kaaoksen välinen jännitteisyys on arkipäivää, mutta näkemyksemme mukaan näiden ääripäiden välissä on yhteyden ja yhteisen huumorin mahdollisuus.

Teemu Nikkola, Jyrki Reunamo ja Inkeri Ruokonen (2022) tutkivat luovuutta tukevaa kasvatusta päiväkodeissa. Päiväkodin kasvatusta voidaan nähdä tasapainon etsimisenä autonomian ja kontrollin välillä. Tiukka hallinta ei jätä tilaa luovuudelle. Luovuuteen rohkaisevan ympäristön olisi oltava turvallinen, lämmin ja hyväksyvä, jossa lapset ovat osallisia (mt.). Pia Roos (2015) totesi tutkimuksessaan, että myös lapset ovat omaksuneet päiväkodin aikuiskeskeiset rakenteet kuten päivärytmin, kiireen ja aikuisten luomat säännöt. Weckström (2021) huomauttaa, että on luonnollista, että lasten uudenlaiset mahdollisuudet toimia vapaammin ja aloitteellisesti voivat aluksi saada aikaan hämmennystä, riehakkuutta ja kaaosta. Tämä tuli myös esiin aineistossamme, kun hassuttelukortteja käytettiin ensimmäistä kertaa, kun aikuinen salli hassuttelun ja oli itsekin siinä mukana. Yllättävä aikuisen hassuttelu ja yhdessä nauraminen sai aikaan naurua ja riehakkuutta.

Lasten ajatusten ja innostuksen huomioiminen ei kuitenkaan tarkoita, että puhetila siirtyisi kokonaan lapsille. Aineistomme tuo esiin, että ohjaksien

löysääminen ei johda automaattisesti kaaokseen, vaan alkuhämmennyksen jälkeen myös riehakkaat lapset omaksuvat uudenlaisen toimintakulttuurin ja tilanteet rakentuvat usein leppoiseksi. Tämä onnistui parhaiten pienryhmässä ja sallivassa ilmapiirissä, jossa lapsella on mahdollisuus ratkaista ja ymmärtää asioita itse, joka taas edellyttää lasten kuuntelemista ja lasten kanssa yhdessä toimimista. Tämä leppoistaa ilmapiiriä ja antaa tilaa myös yhteiselle hauskalta.

Lapsen huumorialoite voi olla reagointi johonkin ääneen, sanomiseen tai tapahtumaan. Se voi käynnistää yhteisen hassuttelun. Aineisto tuo esiin, että aikuiset huomaavat yllättävän harvoin lasten huumorin aloitteeksi ja kutsuksi aikuiselle. Aikuisilla saattaa olla neutraali tai kieltävä asenne lasten nauruun (Strid & Cekaite 2021). Huumorin luonne ei kuitenkaan aina ole rauhallinen, ja se yleensä käynnistyy spontaaneissa tilanteissa. Aikuisilla on valta määrittää ja hallita päiväkodin toimintakulttuuria. Huumoritilanteet voivat jäädä aikuiselta huomaamatta, koska hänellä saattaa olla ennakolta päätetty tavoite ja lopputulos toiminnalle, jolloin hän ei ole herkistynyt lasten aloitteille. Aikuisen saattaa myös olla vaikeaa keksiä, miten hän voi yhtyä luontevasti lasten tapaan hassutella. Toisinaan aikuiset tulkitsevat lasten tuottaman huumorin väärin, ja ko-

kevat sen esimerkiksi niskurointina ja aikuisen vastustuksena. Kuitenkin lasten huumorialoitteet tuottavat aikuiselle jatkuvasti mahdollisuuksia pysähtyä lasten kanssa yhteisen ilon äärelle. Silloin voidaan astua yksisuuntaisesta valtapositiosta vastavuoroisuuteen yhdessä lasten kanssa. Myös aikuinen voi tehdä lapsille huumorialoitteita. Vastavuoroisessa toimintakulttuurissa aikuinen saa säilyttää ammatillaisen aseman, mutta se on laadultaan toisenlainen: siinä ammattilainen tietoisesti rakentaa yhteyttä lasten kanssa, kuulee lasten aloitteet ja lähtee mukaan, kun se on mahdollista (ks. Karlsson 2020).

Pienryhmässä aikuinen oppii tuntemaan lapsia paremmin ja kykenee helpommin luomaan sallivaa ja hyväksyvää ilmapiiriä, jolloin myös huumorikulttuuri pääsee kukkimaan. Emme tutkineet tässä lasten välisiä eroja huumorintajuudessa. Emme voi myöskään tietää sitä, onko lapsi tuottamatta huumoria siksi, että se on hänelle luontais-ta vai siksi, että siihen ei tule tilaisuutta. Voidaan kuitenkin sanoa, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi, kun aikuinen vastaa huumorialoitteisiin. Huumori on myös lapsen keino harjoitella itsesäätelyä (Loizou 2007) ja yhteisen luomista. Kun lapset ovat toiminnassa mukana, he todennäköisesti noudattavat yhdessä sovitua ja ymmärtävät myös paremmin asioi-

den seuraukset. Näin sisäistyvät vaikka pa hyviin tapoihin kuuluvat vuorolla puhuminen tai hyvät ruokatavat iloisesti rupatellen – sekä oivallus, missä voi käyttää huumoria ja missä ei. Hyvien tapojen oppiminen on tärkeää, mutta lapsen ei ole tarkoitus oppia tuottamaan huumoria vain aikuisten sallimaan aikaan.

Päiväkodin vastavuoroiset toimintatilanteet ovat usein osa toimintakulttuuria, jonka pohjalla on tietty käsitys lapsesta, ammatillisesta, ryhmästä ja toiminnasta (vrt. Karlsson 2020). Lapsi nähdään ilmaisukykyisenä, tärkeänä ryhmän osana, joka haluaa tuoda oman panoksensa kaikkeen ryhmän toimintaan. Toki ammatillaisen performatiivinen huumoritoiminta on myös osa toimintakulttuuria, joka pohjautuu vuorostaan toisenlaiseen – tiedostettuun tai tietoiseen – lapsikäsitukseen, jossa aikuinen haluaa tarjota lapselle elämyksiä.

Tutkimuksemme kohdistui huumoriin päiväkodissa, mutta se avasi laajempia näköaloja aikuisten ja lasten yhteistä toimintaa rajoittavista tai edistävästä ta-voista toimia. Tulokset herättävät pohtimaan arvostusten ja käytännön toiminnan välillä olevaa ristiriitaa. Kasvatuskäytännöt muuttuvat hitaammin kuin kasvatusidealit (Qvortrup 1995). On tärkeää havahtua pohtimaan päiväkodin toimintakulttuuria ja sen tuomaa ilmapiiriä lapsen näkökulmasta aikana,

jolloin varhaiskasvatuksessa ja lapsikäsitksissä on tapahtunut paljon muutoksia. Viime vuosina ovat vaikuttaneet esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman tiheät uudistukset, henkilöstöpula, vähäiset resurssit ja maailman kriisit. Lasten hyvinvointikokemukset koostuvat kodin lisäksi myös päiväkodin lähi-suhteista, joita olemme tässä tarkastelleet.

Tutkimuksemme tuo esiin, että lasten huumori liittyy lapsen tarpeeseen olla yhteydessä, tapaan hahmottaa asioita luovasti ja kykyyn keventää ilmapiiriä. Lisäksi niin lapsilla kuin aikuisillakin on erilaisia huumorikulttuureja. Huumori on myös osa sosiaalista osaamista ja huumorin varhainen kehittäminen voi edistää sosiaalista kehitystä koko lapsuuden ajan (McGhee 2019). Tutkijoiden mukaan lasten huumorin ymmärtäminen ja sen hyödyntäminen kasvatuksessa ja opetuksessa tulisi olla kirjattuna opetussuunnitelmissa (Loizou & Recchia 2019; James & Fox 2019; McGhee 2019). Aikuisten pitäisi ymmärtää, että lasten huumori voi olla vapaata ja soljuvaa, eikä siinä ole määrämittaisuutta ja draaman kaaren luonteista järjestystä. Lapset solahtavat luonnostaan *flow*-tilaan, mutta aikuisen pitää ponnistella sinne. Aineistomme perusteella huomaamme, että lapsen huumorin ja sen merkityksen ymmärtäminen on yksi kulttuu-

risen murroksen väylä, mahdollisuus törmäyttää ajattelua rennompaan suuntaan ja sitä kautta myös uusiin tapoihin toimia yhdessä lasten kanssa. Vastavuoroisuus ja kohtaava läsnäolo puolestaan voimauttavat niin lapsia kuin ammattilaisiakin. Ne innostavat ja tuottavat hyvinvointia ja jaksamista sekä myönteistä ilmapiiriä. Toimintakulttuuri muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa, joten yhteisön olisi yhdessä päätettävä askelista kohti uudenlaista ajattelua ja toimintatapoja. Jotta olisi uskallusta muuttaa toimintatapoja, tarvitaan myös kaaoksen sietokykyä ja leppoisuutta toimintakulttuurin murrosvaiheessa. Lasten ja aikuisten yhteinen huumorikulttuuri, yhteinen nauru ja leppoisuus kertovat, että huumorille on tilaa. Huumorin avulla voidaan luoda kulttuurinen tila ja kohtauspaiikkoja toimijoille. Sitä määrittää instituutiossa vallitseva toimintakulttuuri, mutta tilan antaminen huumorille muokkaa myös toimintakulttuuria. Kun huumorille luodaan paikka kulttuurisena tilana, avaa se mahdollisuuden kohdata toinen tai toiset huumorin eri keinoin vastavuoroisesti, dialogisesti kuunnellen ja kohdaten.

LÄHTEET

Ahonen, Liisa & Roos, Pia (2019) *Iloa ja oivaluksia!* Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Alanen, Leena & Karila, Kirsti (2009) (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino.

Bergen, Doris (1998) Development of the sense of humor. Teoksessa R. Willibald (toim.) *The Sense of Humor: Explorations of Personality Characteristic*. Germany: Mouton de Gruyter, 329–360.

Corsaro, William A. (2018) *The Sociology of Childhood*. S. painos. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.

Cunningham, Jennifer (2004) Children's humor. Teoksessa W. George Scarlett, Sophie Naudeau, Dorothy Salenius-Pasternak & Iris Ponte (toim.) *Children's Play*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 93–108.

Hammershøj, Lars Geer (2020) Creativity in children as play and humour: Indicators of affective processes of creativity. *Thinking Skills and Creativity* 39(3), 168–182. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tsc.2014.05.003>

Hammersley, Martyn (2018) What is ethnography? Can it survive? Should it survive? *Ethnography and Education* 13(1), 1–17.

Hay, Jennifer (2000) Functions of humor in the conversations of men and women. *Journal of Pragmatics* 32(6), 709–742. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(99\)00069-7](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(99)00069-7)

Hohti, Riikka & Karlsson, Liisa (2014) Lollipop stories: Listening to children's voices in the classroom and narrative ethnographical research. *Childhood* 21(4), 548–562.

Hoicka, Elena & Nameera, Akhtar (2012) Early humour production. *British Journal of Developmental Psychology* 30 (4), 586–603.

Hoicka, Elena, Telli, Burcy Soy, Prouten, Eloise, Leckie, George, Browne, William, J, Mireault, Gina & Fox, Claire (2021) The Early Humor Survey (EHS): A reliable parent-report measure of humor development for 1- to 47-month-olds. *Behavior Research Methods* 54. <https://doi.org/10.3758/s13428-021-01704-4>

James, Lucy Amelia & Fox, Luise (2019) Humor styles in younger children. Teoksessa Eleni Loizou & Susan Recchia (toim.) *Research on Young Children's Humor*. Cham: Springer, 43–60. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-15202-4>

Jennings-Tallant, Laura (2019) 'Let the wild rumpus start!' Using carnival as a metaphor to highlight the pedagogical significance of young children's humor. Teoksessa Eleni Loizou & Susan Recchia (toim.) *Research on Young Children's Humor*. Cham: Springer, 203–221.

Johansson, Eva (2004) Learning encounters in preschool: Interaction between atmosphere,

- view of children and of learnings. *International Journal of Early Childhood* 36(2). <https://doi.org/10.1007/BF03168197>
- Karjalainen, Satu (2021) *Doing Joy. Performances of Joy in Children's Relations in Early Childhood and Education Settings*. Punamusta: Tampere.
- Karjalainen, Satu, Hanhimäki, Eija & Puroila, Anna-Maija (2019) Dialogues of joy: Shared moments of joy between teachers and children in early childhood education settings. *International Journal of Early Childhood* 51, 129–143. <https://doi.org/10.1007/s13158-019-00244-5>
- Karlsso, Liisa (2014) *Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karlsso, Liisa (2020) Studies of child perspectives in methodology and practice with 'osallisuus' as a Finnish approach to children's reciprocal cultural participation. Teoksessa Elin Erikson Ødegaard & Jorunn Spord Borgen (toim.) *Childhood Cultures in Transformation. 30 Years of the UN Convention on the Rights of the Child in Action towards Sustainability*. Leiden: Brill, 246–273. https://doi.org/10.1163/9789004445666_013
- Kataja, Elina (2014) Yhteinen osallisuus varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Teoksessa Johanna Heikka, Elina Fonsén, Janniina Elo & Jonna Leinonen (toim.) *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. E-kirja. Suomen Varhaiskasvatus ry, 56–79.
- Kuukka, Anu (2015) *Lapset, ruumiillisuus ja päiväkodin järjestys*. Vaitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Kuukka, Anu, Siippainen, Anna & Alasuutari, Maarit (2022) Lasten näkemyksiä arjestaan ja hyvinvoinnista. Teoksessa Petteri Eerola, Katja Repo, Maarit Alasuutari, Kirsti Karila & Johanna Lammi-Taskula (toim.) *Lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen monet polut*. Tallinna: Gaudeamus, 225–254.
- Kyrönlampi-Kylmänen, Taina (2007) Arki lapsen kokemana – eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. *Acta Universitatis Lapponiensis* 111. Lapin yliopisto.
- Kähkönen, Kaisa (2022) *Varhaisen ruokakasvatuksen yhteys kasvisten, marjojen ja hedelmien syömään oppimiseen ja kulutukseen*. Vaitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Joensuu.
- Lappalainen, Sirpa (2007) Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma, Tarja Tolonen, Tuula Gordon & Tuija Metso (toim.) *Etnografia metodologiana*. Tampere: Vastapaino, 9–14.
- Lincoln, Yvonna S. & Guba, Egon, G. (1985) *Naturalistic Inquiry*. New York: Sage.
- Loizou, Eleni (2005) Infant humor: the theory of the absurd and the empowerment theory. *International Journal of Early Years Education* 13(1), 43–53. <https://doi.org/10.1080/09669760500048329>
- Loizou, Eleni (2007) Humor as a means of regulating one's social self: two infants with unique humorous personas. *Early Childhood Development and Care* 177(2), 195–205. <https://doi.org/10.1080/030044305000387526>
- Loizou, Eleni & Kyriakou, Maria (2016) Young children's appreciation and production of verbal and visual humor. *Humour* 29(1), 99–124. <https://doi.org/10.1515/humor-2015-0131>
- Loizou, Eleni, & Recchia, Susan (2019) (toim.) *Research on Young Children's Humor*. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1080/13502930585209581>
- Martin, Rod. A (2011) *The Psychology of Humor*. Croydon: Elsevier Academic Press.
- Martin, Rod A. & Ford, Thomas (2018) *The Psychology of Humor: An Integrative Approach*. Burlington, MA: Elsevier Academic Press.
- McGhee, Paul E. (1984) Development of the creative aspects of humour. Teoksessa Paul E. McGhee & A. Chapman (toim.) *Children's Humour*. Chichester: John Wiley & Sons, 119–130.
- McGhee, Paul E. (2019) Humor in the ECE classroom: A neglected form of play whose time has come. Teoksessa Eleni Loizou & Susan Recchia (toim.) *Research on Young Children's Humor*. Cham: Springer, 83–106.
- Morreall, John (1982) "A New Theory of Laughter." *Philosophical Studies* 42(2), 243–254.
- Nikkola, Teemu, Reunamo, Jyrki & Ruokonen, Inkeri (2022) Children's creative thinking abilities and social orientations in Finnish early childhood education and care. *Early Child Development and Care* 192(6), 872–886. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1813122>
- Norrick, Neal R. (1993) *Conversational Narrative: Storytelling in Everyday Talk*. Amsterdam: John Benjamins.
- Ødegaard, Elin Erikson (2007) What's up on the teachers' agenda? A study of didactic projects and cultural values in mealtime conversations with very young children. *International Journal of Early Childhood* 39(2), 45–64. <https://doi.org/10.1007/BF03178224>
- Opetushallitus (2022) *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet> (Tarkistettu joulukuussa 2022)
- Pacini-Ketchabaw, Veronica (2012) Acting with the clock: Clocking practices in early childhood. *Contemporary Issues in Early Childhood* 13(2), 154–160.
- Paju, Elina (2009) Kamera, kenttä ja etnografian tieto. Visuaalisen etnografian annista aineistontuotannolle. *Sosiologia* 46(3), 210–223.
- Price, Catherine (2022) *The Power of Fun*. Great Britain: Penguin Random House.
- Prout, Alan & James, Allison (2015) Representing childhood: time and transition in the study of childhood. Teoksessa Allison James & Alan Prout (toim.) *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. Abingdon, Oxon: Routledge, 202–219.
- Pulkkinen, Lea (2022) *Lapsen hyvinvointi alkaa kodista*. Keuruu: Otava.
- Puroila, Anna-Maija (2002) *Kohtaamisia päiväkotiarjessa – kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön*. Oulun yliopisto. Oulu: Oulu university press.
- Puroila, Anna-Maija, Hohti, Riikka & Karlsson, Liisa (2016) Hassuja juttuja – lasten huumoria päiväkoti- ja kouluympäristössä. Teoksessa Liisa Karlsson, Anna-Maija Puroila & Eila Estola (toim.) *Välkkeitä, valoja ja varjoja. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista*. Oulu: Lapset kertovat ja toimivat, 71–89.
- Olli, Johanna (2019) Pienten ja muuten kuin sanoilla kommunikoidvien lasten oma suostumus eli hyväksyntä havainnointi- tai videointitutkimukseen osallistumiseen. Teoksessa Nina Rutanen ja Kaisa Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 105–121.
- Qvortrup, Jens (1995) *Childhood in Europe. A new field of social research*. Teoksessa Lynne Chisholm, Peter Buchner, Heinz-Hermann Kruger & Manuela Du Boss-Reymond (toim.) *Growing Up in Europe*. Berlin: Walter de Gruyter, 7–19.
- Reddy, Vasudevi (2019) Humour as culture in infancy. Teoksessa Eleni Loizou & Susan Recchia (toim.) *Research on Young Children's Humor*. Cham: Springer, 187–201.

Reunamo, Jyrki & Salomaa, Petra (2014) Kielellisen kehityksen tukeminen. Teoksessa Jyrki Reunamo (toim.) *Varhaiskasvatuksen kehittäminen*. Juva: PS-kustannus, 23–47.

Ruch, Willibald & Heintz, Sonja (2019) Humor production and creativity: Overview and recommendations. Teoksessa Sarah R. Luria, John Baer & James C. Kaufman (toim.) *Creativity and Humor*. San Diego: Academic Press, 1–42.

Roos, Pia (2015) *Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Sillanpää, Taina (2021) *Tila, lapsi ja toimijuus: Lastentarha- ja päiväkotiarjen murrokset ja jatkuvuudet muistitietoaineistoissa*. Helsinki: Yliopistopaino Unigrafia.

Singer, Elly (2019) Humor, social laughing, and pleasure to function: Three sources of laughter that are intrinsically connected in early childhood. Teoksessa Eleni Loizou & Susan Recchia (toim.) *Research on Young Children's Humor*. Cham: Springer, 29–41.

Stenius, Tuula, Karlsson, Liisa & Sivenius, Ari (2021a) Young children's humour in play and moments of everyday life in ECEC centres. *Scandinavian Journal of Educational Research* 66(3), 396–410. <https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1869084>

Stenius, Tuula, Karlsson, Liisa & Sivenius, Ari (2021b) Huumori lasten kanssa – ovi yhteisöllisyyteen? *Journal of Early Childhood Education Research* 10(2), 239–263.

Stenius, Tuula & Aerila, Juli-Anna (2022) Tuu mun viereen nauraan. Paljon huumoria käyttävien lasten eli hupailijoiden toiminta varhaiskasvatusryhmässä. *Sosiaalipedagogiikan aikakauskirja* 23 (2), 11–39.

Strandell, Harriet (1995) *Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä*. Tampere: Gaudeamus.

Strid, Emilia & Cekaite, Asta (2021) Embodiment in reciprocal laughter: Sharing laughter, gaze, and embodied stance in childrens peer group. Teoksessa Jessica S. Robles & Ann Weatherall (toim.) *How Emotions Are Made in Talk*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 163–186.

Säljö, Roger (2004) *Oppimiskäytännöt – Sosiokulttuurinen näkökulma*. Helsinki: WSOY.

TENK (2012) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*.

Helsinki: Tutkimusellinen neuvottelukunta. <https://tenk.fi/fi/tiedetilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk> (Tarkistettu joulukuussa 2022)

Venninen, Tuulikki, Leinonen, Jonna & Ojala, Mikko (2010) *Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa: Tutkimusraportti*. SOCCA - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.

Vygotsky, Lev S. (1978) *Mind in Society. The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.

Weckström, Elina (2021) *Kertoen rakennettu – toimien toteutettu: Sosiaalisesti kestävä osallisuuden toimintakulttuurin rakentaminen varhaiskasvatuksessa*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.

KM **Tuula Stenius** on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Steniuksella on pitkä kokemus varhaiskasvatuksen kentältä ja kasvatusaineiden opettajana. Hän on tutkinut tekeillä olevassa väitöskirjassaan vuodesta 2018 alle kouluikäisten huumoria ja kuuluu Lapsinäkökulma-tutkijaryhmään.

KT **Liisa Karlsson** on kasvatustieteen tohtori ja kasvatuspsykologian dosentti Helsingin yliopistossa ja toiminut professorina Itä-Suomen yliopistossa. Karlsson tutkii lapsinäkökulmaisutta ja yhteisöllisyyttä, lasten kulttuureja, lasten osallisuutta, vuorovaikutusta, dialogisuutta ja oppimisiloa. Liisa Karlsson jatkokouluttaa ja vaikuttaa Suomessa ja kansainvälisesti. Hän on Nordic Child Cultural Research Network (BIN-Norden) johtoryhmän Suomen edustaja, Lapset kertovat ja toimivat -verkoston puheenjohtaja, Lapsuuden tutkimuksen seuran hallituksen jäsen ja Lapsinäkökulma-tutkijaryhmän johtaja.